

Klivanec, Marián

Vreckový sprievodca (nielen) poetikou literatúry

Opera Slavica. 2007, vol. 17, iss. 3, pp. 70-71

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117279>

Access Date: 27. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ale asi se neseznámil s úředními personáliemi R. Jakobsona v Archivu Masarykovy univerzity v Brně, kde jsou posudky, žádosti, vota separata kompletní. O této pozůstalosti věděla celá plejáda skvělých literárních vědců: Dušan Jeřábek, který ji v 60. letech systemizoval (tuto informaci mi D. Jeřábek přímo sdělil počátkem 90. let), Slavomír Wollmann, D. Kšicová, I. Osolobě ad. Na počátku a v průběhu 90. let pozůstalost odborně zhodnotili P. Kuldanová, A. Mikulášek, M. Zelenka, I. Pospíšil ad. O tom však nenalezneme ani zmínku pod čarou či neutrální odkaz v odborné literatuře. Studium původního pramenného materiálu a úřední agendy spjaté s Jakobsonovou osobou by totiž ukázalo na možnosti manuskriptologického různocnění, na vpisky, které dokládají, jak autoři habilitačních posudků i jejich odpůrci spisující vota separata měnili svá rozhodnutí podle toho, jak se příznivci (přátelé, kolegové z PLK) i odpůrci Jakobsona (většinou neslovanští filologové) dostávali do oficiálních pozic (např. do funkce děkana) a jak podle toho účelově modifikovali svou argumentaci. Tento listinný konvolut doslova umožňuje sémantické rozkrývání smyslu, interdisciplinární interpretaci komunikačních modelů včetně jejich ideologické rétoriky dobového vědeckého kontextu v meziválečném období. V originálních strojopisech nalezneme překlapy s chybami, korekcemi, vsuvkami profesorů, kteří později – v závislosti na měnících se okolnostech – kritické partie např. vyškrtli, třeba i tam, kde původně se dovolávají nesouhlasu Trubeckého negativně komentujícího Jakobsonův životní styl a netolerantní způsob vědecké diskuse.

Obávám se, že Glanc nepostihl skutečnou složitost Jakobsonova několikaletého habilitačního řízení, k němuž se vyjadřovala řada badatelských kolegů, kteří prodělali pozoruhodné peripetie a kteří často měnil svá rozhodnutí (např. F. Trávníček). Třeba i upozornit, že v Glancově komentáři i v poznámkovém aparátu se objevují drobné nepřesnosti či neúplné citace a bibliografické záznamy. Např. Červenkův výbor z R. Jakobsona *Poetická funkce* nevyšel v roce 1995 v Praze, ale v Jinočanech (s. 301). René Wellek odešel do USA až v roce 1939, nikoli roku 1938 (s. 266). U F. Wollmana při citaci jeho studie, která paralelně vyšla i knižně jako samostatný otisk, se uvede jen Slavia IX, 1930, ačkoliv by bylo snadné uvést podrobnější citaci. Takto bychom mohli pokračovat... Glanc rovněž velmi vágně stanovuje vydavatelské poznámky, zřejmě i proto lze nalézt nepřesnosti a nedjednotu v transkripčních zásadách.

Závěrem můžeme zdůraznit, že nepochybně by šlo o edici záslužnou, která i přes zásadní otazníky dokumentuje klíčové období z dějin české slavistiky. Jakobson se obecně stal fascinujícím symbolem moderního racionalismu, v českém kontextu však i předmětem jisté mýtizace a falešných legend. K jejich odstranění by materiálové práce tohoto typu měly přispět. Lze jen litovat, že editor textologicky a interpretačně nevyužil všechny možnosti a zůstal někde na půli cesty.

Miloš Zelenka

Vreckový sprievodca (nielen) poetikou literatúry

Literárna veda sa v minulosti uberala rôznymi smermi. Relatívne ustálená podoba poetiky existujúcej v jej rámci pritom už „nestačí s dychom“ na súčasné trendy, ktoré podliehajú dynamickému vývoju. Aj z toho pramenila potreba aktualizovať jej zaužívané pojmy a priblížiť ich čitateľovi v takej podobe, aká im v dnešnej dobe zodpovedá. Výsled-

kom tejto snahy je publikácia *Vademecum poetiky*, slovník literárnovedných termínov zostavený estetikom Tiborom Žilkom.

V názve knihy použitý výraz *vademecum*, ktorý je etablovaný predovšetkým v medicíne, signalizuje celkové zameranie slovníka. Ambíciou jeho autora totiž bolo vytvoriť kompaktný tezaurus reagujúci na súdobé pohyby v literatúre, ale aj s ňou súvisiacich umeleckých či mimoumeleckých oblastiach. Preto aj ono *vademecum*, čiže knižný sprievodca vreckového formátu. Literárny teoretik, estetik, semiotik a pedagóg, pracovník Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie na FF UKF v Nitre Tibor Žilka si pri tvorbe „príručky“ kládol za cieľ nevzdialiť teóriu od praxe, ako tomu už niekedy v podobných prípadoch býva. Preto v rozsiahlej úvodnej štúdiu približuje nielen svoj zámer dokladovať jednotlivé heslá na aktuálnych príkladoch súčasných slovenských tvorcov, ale aj niekoľko aspektov problematiky, do ktorej potom vstupuje v hlavnej, slovníkovej časti. Autor tu definuje poetiku, kľúčovú disciplínu v rámci literárnej vedy, ako náuku „o výstavbe a tvarovaní literárneho diela“ a „o podstate a tvorbe básnického textu.“ (s. 7) Ďalej sa zaoberá genézou poetiky a jej vývinom od staroveku až po jej dnešnú podobu, ovplyvnenú semiotikou, teóriou komunikácie a ďalšími vedeckými smermi 20. storočia. Žilka sa venuje tiež otázkam postmodernity a jej príznakov v umení a v rámci úvodného textu exponuje aj tento fenomén. Všíma si hlavne tzv. „druhé obdobie postmodernej prózy“ (s. 14) v slovenských súradniciach. Za jeho základné znaky považuje návrat k dejovosti, hybridizáciu kultúr, prelínanie fiktívnych a nefiktívnych prvkov, interpretáciu autentického pocitu a rozličné feministické tendencie. Výstižne zachytáva aj ironizujúce a parodizujúce smerovanie próz založených na medzitekstovom nadväzovaní.

Otváracia štúdia nie je abstraktným rečením, vzdialeným od reálnej podoby dnešnej literatúry na Slovensku i vo svete. Naopak, Žilka svoje tézy dokladá na konkrétnych textoch a „neuteká“ do zovšeobecnení, či terminologickej exhibície. Taktó nasmerovaný, pokračuje autor aj v nasledovnej časti knihy, pri jednotlivých heslách zoradených podľa abecedného kľúča. Po určení pôvodného významu hesiel cudzojazyčného pôvodu nasleduje ich natoľko podrobná charakteristika, nakoľko to dovoľuje formát publikácie. Pri všetkých heslách pritom nájdeme odkazy na texty, v ktorých sa daná kategória prejavuje. Väčšina pojmov je však obohatená aj o konkrétne textové ukážky. Preto napríklad pri hesle „personifikácia“ nestojí len jeho definícia, ale aj ilustratívne dvojveršie z básne Miroslava Váľka. Jav, o ktorom sa píše, je potom v ukážke graficky zvýraznený kurzívou. Okrem detailne spracovaných „klasických“ výrazov poetického pojmoslovía (epizeuxa, intonácia, kapitola...) možno zvlášť oceniť presahy do „mimoumeleckého estetična“. Vizualna kultúra, ktorá je pre súčasnosť príznačným označením, totiž využíva tradičné estetické prostriedky v nových podmienkach a ich vzájomných, často nesúrodých kombináciách. Preto v knihe nájdeme aj heslá z kategórie televíznej zábavy, napr. talk-show (s. 362), reality show (s. 307-309), ale aj pojmy z oblasti popkultúry (fantasy, s. 146-147) či filmu (s. 169).

Vademecum poetiky predstavuje pokus o príručku literárnovedných termínov, v ktorej by sa reflektovalo aktuálne umelecké dianie so zameraním predovšetkým na domácu tvorbu. Publikácia je náhľadom fundovaného odborníka do poetiky a jej problémov v aktuálnych dobových kontextoch a ponúka kvalitné čítanie nielen umenovedcom, či študentom estetiky. Je totiž určená každému, koho čo len trochu zaujíma literatúra a vôbec umenie vo svojich širších súvislostiach.

Marián Klivanec